

Ana Jeltnikar in Helena Motoh: *Potovanje v Indijo: Misijonarska potopisa, konteksti in analize*. Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS, 2021, 303 str.

Knjiga *Potovanje v Indijo: Misijonarska potopisa, konteksti in analize* je izšla leta 2021 in bralcu predstavi potopisa iz tridesetih let prejšnjega stoletja, ki sta ju napisala misijonarja Miriam Zalaznik (1899–1982) in Stanko Poderžaj (1904–1976). Njuna misijonarska potopisa ostajata osrednja elementa knjige *Potovanje v Indijo*. V knjigi avtorici Ana Jeltnikar in Helena Motoh s področja študija migracij opozorita na feministično usmeritev v sklopu pisanja potopisov, s čimer opomnita na prizadevanje revidiranja moškega dominantnega zgodovinskega ter se dotakneta spolne zaznamovanosti. Namen knjige je seznaniti bralca, da je problematika spola pereč problem že iz preteklosti. Pri obravnavanem delu gre torej za žensko in moško avtorstvo potopisa, ki opisuje domala identično pot v istem zgodovinskem obdobju, pri čemer je potrebno upoštevati, da sta oba avtorja katoliška misijonarja z zelo podobnim tako kulturnim kot tudi družbenim ozadjem. Tukaj avtorici eksplicitno besedo ponovno navežeta na osrednje vprašanje feminističnih študij – ali ženske pišejo drugače kot moški. Skladno s to predpostavko sta avtorici v večplastni analizi, ki sledi v drugem delu študije, potopisa soočili skozi prizmo spola. Tako bralec vidi in razume, zakaj se besedili slogovno tako močno razlikujeta, in to kljub temu, da sta oba avtorja Indijo obiskala v istem časovnem obdobju in opravljala enak profil dela.

251

Indija velja v evropskih stereotipih za deželo nasprotij. Po eni strani jo označujemo kot divjaško, neomikano, brezbožno in kaotično, po drugi strani pa kot romantično in eksotično deželo brezdanjega izobilja, naravnih vrednot in nerazumljivih skrivnosti. Takšno razmerje med zmedo in skrivnostnostjo opisuje tudi zgodba romana avtorja E. M. Forsterja z naslovom *Potovanje v Indijo (A passage to India)*, ki je najbolj estetsko dovršen prikaz tako Indije kot podceline kot tudi kolonialnih odnosov in zato primerno predbranje za razumevanje knjige *Potovanje v Indijo: Misijonarska potopisa, konteksti in analize* avtoric Ane Jeltnikar in Helene Motoh. Knjiga s področja migracijskih študij predstavlja bogat vir za razvoj tega pri nas slabo poznanega in še neraziskanega znanstvenega področja.

Zaradi lažjega razumevanja avtorici najprej predstavita žanrske lastnosti oz. posebnosti misijonarskega potopisnega pisanja in razložita nekatere osnovne pojme misijonarstva. Sicer pa je knjiga razdeljena na dva dela. Prvi je v celoti namenjen različnim literarnim in zgodovinskim kontekstom, tako da bralec razume, zakaj je potopis za misijonarje in misijonarke tako rekoč idealna zvrst pisanja. Drugi del pa je posvečen podrobni in večplastni analizi obeh potopisov.

Kot kontekst pisanja avtorici navajata potopis, ki je, kot pove že samo ime, opis poti. Je končni besedni zapis konkretnega potovanja, vsako potovanje pa nastane v določenih zgodovinskih, materialnih in osebnih okoliščinah. Gre za skupek informacij zgodovinskega in zemljepisnega značaja, z osebnim pričevanjem popotnika-avtorja o prepotovani poti in krajih, ki jih je obiskal. Kot navajata analitika potopisnega žanra, Peter Hulme in Tim Youngs, gre za izredno star žanr, saj sta že biblična in klasična tradicija polni primerov potopisnega pisanja. Druga izstopajoča značilnost potopisne literarne

zvrsti nasploh pa je hibridnost. Avtorici opozorita tudi na poznejšo resno obdelavo potopisne književnosti, kar pa obrazložita z nedoločljivostjo, fluidnostjo in odprtoostjo samega žanra. V preteklosti so bralci s pridom posegli po potopisni književnosti, predvsem zaradi radovednosti in želje po znanju, lahko pa tudi preprosto zaradi želje po zabavi, kratkočasju ali begu iz resničnosti. Znotraj literarne stroke pa je potopis nedavno veljal za nižji žanr, nevreden resnejše obravnave. Po drugi strani pa avtorici po Youngsu zvrst potopisnega pisanja označita kot družbeno najpomembnejšo, saj beleži naš napredek v prostoru in času. Osvetljuje tudi, kako definiramo sebe in druge. V potopisih je zaradi sistematične metode zapisovanja in urejanja podatkov mogoče videti predhodnico antropoloških terenskih zapisov. Skozi stoletja sta se spreminjala tudi jezik in način pisanja potopisov. K sodobnemu razlikovanju potopisov avtorici navajata popotnika kot zgolj turista. V analizi potopisov Miriam Zalaznik in Stanka Poderžaja se vse bolj pojavljajo dialogi in s tem približevanje leposlovju ter teženje stran od gole deskriptivnosti ali neosebnega dokumentarnega tona. V dominantnem položaju je pri pisanju še vedno prvoosebni pripovedovalec. Avtorici pa tudi navedeta, da v potopisnem pisanju ni nič določenega, prav vse je odvisno od avtorja-popotnika. Objektivnost je zgolj navidezna, saj so opisani kraji lahko plod domišljije. Znanstveno objektivnost pisatelja pa spodkopavajo percepcije o kraju pred samim obiskom novih destinacij, kulturne reprezentacije ter vrsta drugih psiholoških in materialnih dejavnikov.

Avtorici se opredelita tudi do področja misijonarja oz. misijonarke kot agensa in avtorja, kjer sprva opredelita tradicionalni in sodobni način razumevanja misijonskega poslanstva. Retorično pa pristopita do vprašanja, zakaj je ravno potopis idealen žanr za misijonarje. Obravnavana potopisa sta nastala znotraj misijonarske literature, ki ni presegala propagande, zbiranja finančnih sredstev, navezovanja uradnih stikov in širjenja informacij. Besedili sta izšli v reviji *Katoliški misijoni*. Avtorici sta ju obravnavali kot zgodovinska dokumenta, umeščena v širše polje medkulturnih stikov med Evropo in Indijo. Tako sta potopisni deli uresničili poklicni postulat in začeli oznanjati skozi pisano besedo.

V naslednjih poglavjih avtorici orišeta zgodovino krščanstva v Indiji ter zapletene evropsko-indijske stike in koncepte memsahib. Prvi stiki slovenskih misijonarjev s podecelino so bili v Bengaliji, kjer je deloval tudi misijonar jezuit Stanko Poderžaj. Kasneje so misijonarji sledili trgovcem in tudi vladarjem, saj viri navajajo, da so tako dobili določeno mero državne podpore. Ob koncu 19. stoletja pa so zaradi vzpona vseindijskega nacionalizma in z njim povezanega protibritanskega sentimenta tudi v krščanstvu videli predvsem religijo kolonizatorja in tujo religijo, ki se ji je potrebno upreti. Prihod Evropejk, natančneje Britank, je v drugi polovici 19. stoletja v družbenoreformna gibanja bolj dejavno in predvsem vidneje vključil tudi ženske, med katerimi so ravno misijonarke odigrale pomembno vlogo. Položaj misijonark je bil namreč v mnogočem edinstven, ustanovile so tudi prve šole za deklice ter tako dvignile nivo izobraževanja in do upanja v svetlejšo prihodnost popeljale tudi ženske. Poleg tega so jim omogočile zdravstveno oskrbo, ki je prej niso bile deležne. Tako so s pomočjo misijonark tudi ženske našle družbeno sprejemljiv prostor v javni sferi. Prihod misijonarjev v Bengalijo je bil dobra odskočna deska za celoten podkontinent; kar je bil Rim za rimsko cesarstvo, to je Bengalija za Indijo. Kljub temu pa avtorici navajata, da do osamosvojitve jugoslovanskih

misijonarskih postaj ni prišlo, kaj šele do pokristjanjenja Bengalije in Indije. V poglavju o jugoslovanskih misijonarjih navedeta imena pomembnih misijonarjev in misijonark, ki so podpirali najpomembnejša stebra krščanskega misijonskega delovanja, izobraževanje žensk in medicinsko oskrbo. S slednjim so na praktičen in uspešen način pridobili tudi največ pripadnic.

Obravnavana misijonarska potopisa pričata o delu in življenju v indijskih misijonih. Skladno s pravili svojega reda sta misijonarja poudarjala pomen izobrazbe in praks pisanja, kar ima tako administrativno kot tudi edukativno funkcijo. Na začetku drugega dela knjige avtorici v opombah ob ponovni izdaji pojasnita prvo izdajo potopisov *Moja pot v Indijo* in *V imenu Gospodovem*, ki je bila v več delih, ter navedeta združitev v celovit tekst, kjer sta ohranili členitev z mednaslovi ter navedbe datumov in krajev dnevniških zapisov. Arhaičnih izrazov in zapisov, napak pri transkripcijah, imen starih krajev ter fonetičnih zapisov tujejezičnih izrazov nista posodabljali z namenom, da bi besedili ostali živi v historični umeščenosti. Primerno navedeta, da sta besedili opremili z opombami, medtem ko so drugi vsebinski komentarji vključeni v obe spremni študiji. Oba potopisa imata obliko dnevniškega zapisa, dogodki si sledijo kronološko.

253

Potopis Miriam Zalaznik se prične z avtoričino kratko biografijo, kar avtorici povežeta z odhodom na misijone, in nato preide na samo pot v Indijo. Iz zapisov se vidijo njena izobraženost in, zahvaljujoč očetu, ki je bil poštni uradnik, izkušnje selitev po različnih delih Srednje Evrope. Kljub arhaičnim izrazom so zapisi lahko berljivi. Sledijo si po datumih, medtem ko si v potopisu Stanka Poderžaja sledijo po obiskanih krajih. Tudi Poderžajev potopis se začne z avtorjevo kratko biografijo. Zapisi zajemajo tudi opise turističnih atrakcij z nekaj najpomembnejšimi podatki. Oba potopisa zajemata slikovno gradivo, kar besedili obogati in ju naredi še zanimivejši. Medijske prezentacije v bralcu oblikujejo predstavo o napisanem. Potopisa zajemata opise osebnih doživetij in poti avtorjev, prihoda v kaotično Indijo, prvih vtisov, srečanja z lokalnim prebivalstvom in namestitve v misijonih. Zadnje poglavje se v obeh potopisih zaključí z analizami. Prva analiza se posveča predvsem duhovnim in materialnim vidikom njune poti v misijone, kamor sta se podali na romanje brez povratka. V poglavju Moč in spol avtorici knjige omenita Miriamino preigravanje spolnih vlog, ko ostaja zadržana, a kljub temu ustrežljiva. Analiza logično privede do poglavja soočenja s številnimi indijskimi nekrščanskimi religijskimi tradicijami, ki so v sklopu analiz vsekakor vredne obravnave.

Knjiga se zaključí s sklepom, kjer nas avtorici ponovno popeljeta k romanu Edwarda Morgana Forsterja, ki se je leta 1921 ponovno odpravil v Indijo, da bi dokončal roman, ki ga je začel pisati med svojim prvim obiskom. Tako mojstrsko izpeljeta cikel dobro pisanih besedil, ki v zaključku diktira vračanje k naslovu. Ker sta misijonarja Miriam Zalaznik in Stanko Poderžaj odrinila v Indijo nekaj let za pisateljem Forsterjem, v nekoliko še bolj zaostreno politično ozračje, sta si avtorici drznili potegniti vzporednico ter si celo izposoditi njegov naslov in tako v knjižni obliki prvič predstaviti potopisa misijonarjev. Potopisa sta izšla v znanstveni izdaji, avtorici pa sta izluščili tudi nekatere v besedilih skrite namige. Knjiga predstavlja prepoved študija migracij-misijonarstva in s tem pomembno in neopravičljivo pridržano znanstveno vedo ponese na dan. Ostaja dobra odskočna deska in gotovo spodbuda za nadaljnja raziskovanja.